

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sof@regeringskansliet.se

Svar på remiss av promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30)

Ert diarienummer S2024/02012

Sammanfattning

Förvaltningsrätten har, utifrån de aspekter som domstolen ska beakta, inte någon erinran mot förslagen i promemorian.

Domstolen ser fördelar med att socialnämnderna ges möjlighet att i ett tidigt skede besluta om insatser och särskilda föreskrifter i syfte att förebygga ungdomskriminalitet och minska behovet av ingripanden enligt LVU¹. I de fall sådana ingripanden ändå kommer att behöva ske kan föregående beslut om insatser och särskilda föreskrifter bidra till en mer robust utredning i domstol.

Domstolen vill lämna följande synpunkter för beaktande i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Synpunkter

Rekvisit och beviskrav

Rekvisitet för att socialnämnden ska få besluta om insatser till vårdnadshavaren (4 kap.) respektive till barnet eller den unge (5 kap.), vilket i sin tur är en förutsättning för att få besluta om särskilda föreskrifter, anges vara att "det på grund av särskilda omständigheter finns risk för" sådana missförhållanden i hemmet som avses i 2 § LVU eller ett sådant eget beteende som avses i 3 § LVU. Enligt domstolens mening kan det ifrågasättas om det föreslagna beviskravet är ändamålsenligt. I vart fall får formuleringen av rekvisitet betraktas som onödigt omständlig.

För det fall förslaget syftar till ett beviskrav på den nivå som i allmänhet gäller i allmän förvaltningsdomstol, dvs. sannolika skäl, torde det vara tillräckligt att ange rekvisitet som "det finns risk för". Domstolen delar inte utredningens bedömning att användningen av detta begrepp skulle innebära att bestämmelserna blir alltför vaga och otydliga (avsnitt 9.4.7, s. 329). Utgångspunkten får anses vara att den angivna risken ska vara sannolik.

Enligt domstolens mening finns det emellertid anledning att överväga om inte det lägre beviskravet "kan antas" är tillräckligt och mer ändamålsenligt

¹ Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

för att det redovisade syftet med förslagen ska kunna uppnås. I sammanhanget kan det inte bortses från att det är fråga om en skyddslagstiftning för barn och unga, vilken ska förebygga mer långtgående ingripanden enligt LVU. Detta ändamål bör kunna läggas till grund för ett lägre beviskrav.

Vidare noterar domstolen att det föreslagna rekvisitet för att besluta om insatser, och i förlängningen särskilda föreskrifter, inte uttryckligen förutsätter någon prövning av ett eventuellt samtycke till insatsen eller den särskilda föreskriften i fråga. Detta kan ifrågasättas mot bakgrund av att utredningen uppehåller sig mycket kring att utgångspunkten bör vara frivilliga insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453). Dessutom innehåller övervägandena en redogörelse för när ett lämnat samtycke inte ska betraktas som tillförlitligt. Exempelvis anges att det kan finnas grundad anledning att anta att det av vårdnadshavaren lämnade samtycket inte är allvarlig menat eller att det finns en överhängande risk för att samtycket kommer att återtas (avsnitt 9.4.7, s. 334). På liknande sätt anges att det kan finnas anledning att befara att ett samtycke lämnat av ett barn över 15 år eller en ungdom kan komma att återkallas (avsnitt 10.2.4, s. 373).

Domstolen finner skäl att jämföra med rekvisitet för tvångsvård i 1 § andra stycket LVU, vilket kräver att det ”kan antas” att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke. Enligt domstolens mening bör det övervägas om ett motsvarande rekvisit ska införas i den nu föreslagna lagen.

Vite

Enligt domstolens mening saknas det skäl att undanta beslut om särskilda föreskrifter för vårdnadshavare från möjligheten att förenas med vite. Eftersom bestämmelserna i viteslagen² är tillämpliga kommer något vite inte att dömas ut om de särskilda föreskrifterna har utformats på ett otillräckligt precist sätt (se t.ex. RÅ 1990 ref. 39, RÅ 1994 ref. 29 och HFD 2020 ref. 28). Den farhåga som utredningen ger uttryck för kommer därmed att kunna hanteras i rättstillämpningen (avsnitt 13.2.3, s. 547).

Vidare kan en möjlighet för socialnämnderna att förena beslut om särskilda föreskrifter för vårdnadshavare med vite antas bidra till en högre grad av efterlevnad och därmed ett bättre genomslag.

Offentligt biträde

Den rätt till offentligt biträde som föreslås i mål och ärenden om elektronisk övervakning har förenats med undantag om det ”kan antas” att behov saknas. I likhet med utredningen finner domstolen skäl att jämföra med den rätt till offentligt biträde som föreskrivs i 39 § LVU (avsnitt 14.18, s. 606). Den paragrafen, liksom exempelvis 42 § LVM³ och 8 kap. 4 § LSB⁴, anger i stället som krav för undantag att det ”måste antas” att behov saknas.

Enligt domstolens mening framstår den språkliga skillnaden mellan de nyssnämnda författningarna och det aktuella förslaget som omotiverad. Även om någon skillnad i sak inte är avsedd riskerar den språkliga skillnaden att begränsa rätten till offentligt biträde i praktiken, vilket kan få negativa effekter för rättssäkerheten.

² Lagen (1985:206) om viten

³ Lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

⁴ Lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende

Konsekvenser för de allmänna förvaltningsdomstolarna

Förslagen innebär att den absoluta merparten av socialnämndens beslut kommer att få överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Utredningen uppskattar, utan att redovisa något underlag för sin bedömning, att omkring en sjättedel av besluten kommer att överklagas (avsnitt 18.5.3, s. 786). Domstolen befärar att detta är lågt räknat med hänsyn till de inskränkningar i den personliga integriteten som beslut om exempelvis drogtest, begränsad rörelsefrihet och elektronisk övervakning kommer att innebära.

Det föreslagna skyndsamhetskravet medför dessutom att dessa mål kommer att ges förturskaraktär i domstol. Vidare framstår det som sannolikt att muntlig förhandling kommer att begäras åtminstone i de mål som gäller mer allvarliga inskränkningar i den personliga integriteten, särskilt mål om elektronisk övervakning där utgångspunkten är att offentliga biträden ska förordnas.

Av detta följer att författningsförslagen kan antas medföra en väsentligt ökad arbetsbörda för de allmänna förvaltningsdomstolarna. Mot bakgrund av det redan ansträngda arbetsläget får de ekonomiska konsekvenserna av denna ökade arbetsbörda inte underskattas.

I detta sammanhang vill domstolen slutligen lyfta fram att författningsförslagen framstår som välmotiverade i allmänhet och att de, i enlighet med det angivna ändamålet, kan antas medföra en minskning av antalet mål enligt LVU i viss mån. Med detta sagt får det anses stå klart att ytterligare en specialförfattning om åtgärder utan samtycke kommer att medföra en sammantagen ökning av målinströmningen i allmän förvaltningsdomstol.

Beredning och beslut

Detta yttrande har beslutats av lagmannen Lennart Furufors efter föredragning av rådmannen Jack Hillerström-Forsyth.

Lennart Furufors
lagman